12/ Stav evropsky významných druhů živočichů a rostlin

KLÍČOVÁ OTÁZKA ➜

Jaký je stav evropsky významných druhů živočichů a rostlin na území České republiky?

KLÍČOVÁ SDĚLENÍ ➜

☹ 37 % druhů živočichů a rostlin významných pro Evropské společenství je z hlediska ochrany hodnoceno ve stavu nedostatečném a 35 % (resp. 36 %) druhů ve stavu nepříznivém.

Výběr některých na evropské úrovni ohrožených druhů poukazuje na celkový stav přírodního prostředí ČR ve vztahu k biodiverzitě, chápané jako druhová bohatost. Tento stav se jeví jako spíše nepříznivý.

SOUHRNNÉ HODNOCENÍ TRENDU ➜

Hodnocení stavu evropsky významných druhů živočichů a rostlin bylo uskutečněno za období 2000–2006, data za období 2007–2012 budou k dispozici v roce 2013. Z tohoto důvodu není možné provést hodnocení dlouhodobějších trendů. To bude možné (pro všechny druhy významné pro Evropské společenství) až po roce 2013.

VAZBA NA AKTUÁLNÍ KONCEPČNÍ A STRATEGICKÉ DOKUMENTY ➜

Klíčový význam má „**směrnice o stanovištích**" (Směrnice Rady 92/43/EHS z 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin), podle které jsou vyhlašovány **evropsky významné lokality** (EVL) a spolu s **ptačími oblastmi** (PO) vytvářejí evropskou soustavu **Natura 2000**.

Strategie EU pro udržitelný rozvoj stanovila za cíl do roku 2010 zastavit úbytek biodiverzity a obnovit přírodní stanoviště a přírodní systémy.

Hlavní politický rámec představuje **Sdělení Evropské komise o zastavení úbytku biodiverzity** do roku 2010 a v dalších letech a **Akční plán** (BAP), který Evropská komise přijala v roce 2006 a jehož konkrétní opatření jsou platná pro všechny členské státy. V roce 2008 bylo Evropskou komisí prezentováno střednědobé hodnocení a v roce 2010 bude zveřejněna úplná analýza, zda se díky opatření EU podařilo úbytek biologické rozmanitosti zastavit.

Šestý akční program EU pro životní prostředí „Naše budoucnost, naše volba", přijatý v roce 2002, stanovuje zachování biologické rozmanitosti jako jednu ze čtyř hlavních oblastí k řešení.

Dále se úbytkem biodiverzity zabývá **Úmluva o biologické rozmanitosti** (Convention on Biological Diversity, CBD, 1992). Jejími hlavními cíli jsou ochrana biodiverzity, udržitelné využívání jejích složek a spravedlivé rozdělování přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů.

Indikátor je rovněž v souladu s indikátorem definovaným na úrovni CBD – „Počet a rozšíření vybraných druhů" a indikátorem rozpracovaným na úrovni EU v projektu SEBI 2010 (Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators) „Druhy evropského významu".

SPŽP ČR si v rámci prioritní oblasti 1 „Ochrana přírody, krajiny a biologické rozmanitosti" stanovuje za cíl zastavení poklesu biodiverzity, budování soustavy Natura 2000 a jejího funkčního propojení s existujícím systémem zvláště chráněných území a zajištění managementu biotopů pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů.

Cílem **Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR** je mimo jiné zhodnocení stávající soustavy chráněných území a zajištění její optimalizace a prostřednictvím monitoringu zjišťovat trendy v chování ekosystémů a druhů na celostátní úrovni.

VYHODNOCENÍ INDIKÁTORU

Graf 1 → **Stav druhů živočichů významných pro Evropské společenství v ČR [%], 2000–2006**

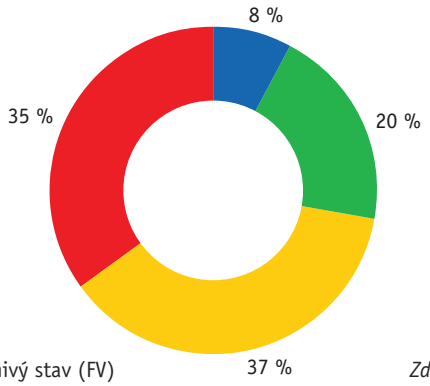

Příznivý stav (FV)
Nedostatečný stav (U1)
Nepříznivý stav (U2)
Neznámý stav (XX)

Zdroj: AOPK ČR

Graf 2 → **Stav druhů živočichů významných pro Evropské společenství v ČR dle taxonomických skupin [%], 2000–2006**

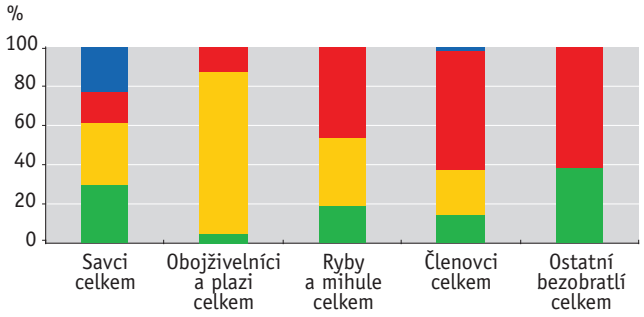

Příznivý stav (FV)
Nedostatečný stav (U1)
Nepříznivý stav (U2)
Neznámý stav (XX)

Zdroj: AOPK ČR

Graf 3 → **Stav druhů rostlin významných pro Evropské společenství v ČR [%], 2000–2006**

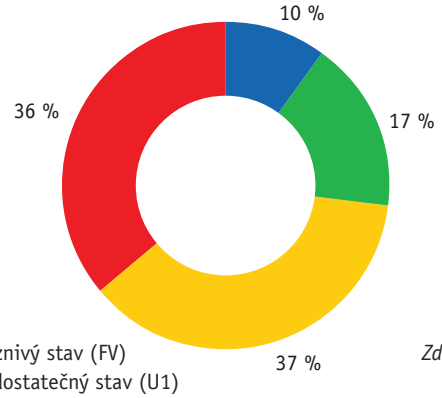

Příznivý stav (FV)
Nedostatečný stav (U1)
Nepříznivý stav (U2)
Neznámý stav (XX)

Zdroj: AOPK ČR

Graf 4 → **Stav druhů rostlin významných pro Evropské společenství v ČR dle skupin [%], 2000–2006**

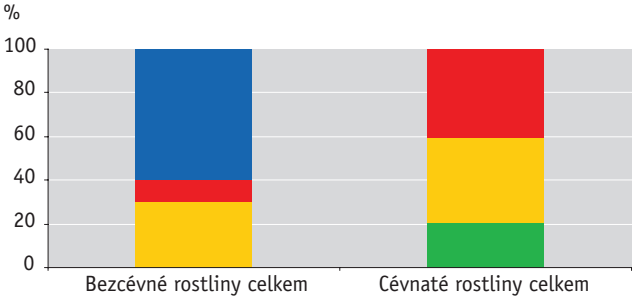

Příznivý stav (FV)
Nedostatečný stav (U1)
Nepříznivý stav (U2)
Neznámý stav (XX)

Zdroj: AOPK ČR

Obr. 1 → **Porovnání celkového stavu evropsky významných druhů v zemích Evropské unie podle biogeografických oblastí, 2000–2006**

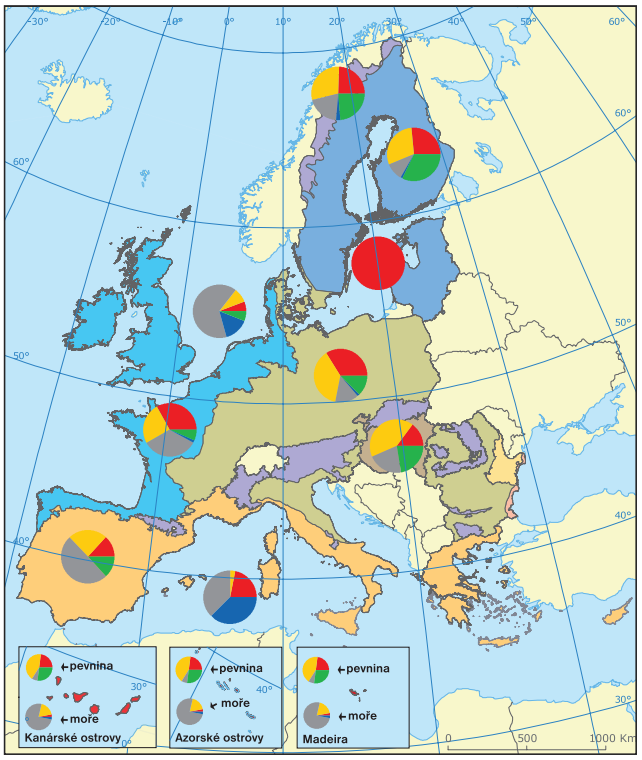

Výsečové grafy
Příznivý stav
Méně příznivý stav
Nepříznivý stav
Neznámý stav
Nehodnocen

Biogeografické oblasti
Alpinská
Atlantská
Černomořská
Boreální
Kontinentální
Makaronéská
Středomořská
Panonská
Stepní

Zdroj: ETC/BD a EK-DG Environment (převzato od AOPK ČR)

FV – příznivý stav (favourable); U1 – nedostatečný stav (unfavourable-inadequate); U2 – nepříznivý stav (unfavourable-bad); XX – neznámý stav (unknown)

Určení celkového stavu každého druhu se skládá ze **čtyř dílčích parametrů**: areálu, populace, stanoviště a předpokládaného vývoje. Pokud je jeden z těchto parametrů ohodnocen jako nepříznivý, je hodnocen jako nepříznivý i celkový stav druhu.
Indikátor odráží **stav druhové rozmanitosti** v ČR[1], kdy je stále větší počet druhů organismů možné hodnotit v některé kategorii ohrožení, dle kritérií Světového svazu ochrany přírody (IUCN). Ukazuje především relativní podíly celkového hodnocení druhů (určených Směrnicí Rady 92/43/EHS z 21. května 1992, o ochraně přírodních stanovišť a druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin) na výše zmíněné škále.
Přibližně třetina **evropsky významných druhů živočichů** je hodnocena v nepříznivém stavu, třetina ve stavu nedostatečném a jejich stanoviště jsou pravděpodobně více či méně narušena. Přímou vazbu na typ stanoviště je poměrně obtížné dokladovat: mezi nejohroženějšími druhy lze nalézt druhy přirozených vodních toků (postižené regulacemi a změnami dynamiky vodních toků), druhy vázané na staré a tlející dřevo (které je v lesích ČR významně ochuzeno) a především skupiny druhů vázané na jemnou mozaiku krajinných prvků (motýli, obojživelníci a plazi). V příznivém stavu z hlediska ochrany je v ČR pouze 20 % evropsky významných druhů živočichů.
Podobně jako u evropsky významných druhů živočichů, je přibližně třetina **evropsky významných druhů rostlin** hodnocena v nepříznivém stavu, třetina ve stavu nedostatečném a jejich stanoviště jsou rovněž pravděpodobně více či méně narušena. V příznivém stavu z hlediska ochrany je jen 17 % evropsky významných druhů rostlin.

Hodnocení indikátoru dle taxonomických skupin
Podobně jako souhrnný indikátor jsou definovány dílčí (sub)indikátory evropsky významných druhů živočichů pro systematické skupiny sledovaných živočichů – savce, obojživelníky a plazy, ryby a mihule, členovce a ostatní bezobratlí. Ptáci nejsou z hlediska směrnice o stanovištích evropsky významnými druhy.
Z těchto skupin vykazují výrazně horší hodnocení skupiny bezobratlých, kde hodnocení v nepříznivém stavu dosahuje nadpoloviční poměru jak u členovců, tak i u ostatních skupin bezobratlých (mezi druhy významné z hlediska Evropského společenství jsou zařazeni měkkýši a pijavka lékařská). Mezi členovci (hmyz, korýši a štírek *Anthrenochernes stellae*) je celá řada druhů vázaných na výše zmíněné ohrožené typy biotopů, od strukturově (věkově i druhově) bohatých lesů, solitérních stromů, přes heterogenně obhospodařovaná nelesní stanoviště, po nepříliš pozměněná vodní stanoviště. To je způsobeno zejména rozdílným přístupem k výběru druhů zařazených mezi druhy významné z hlediska Evropského společenství. Mezi mnohem početnějšími bezobratlými byly přednostně vybrány výrazně ohrožené druhy, na rozdíl od obratlovců druhově méně početných, kde jsou vybrány často i druhy ohrožené jen v některých částech Evropy. Nápadný je tento stav také v případě savců, kteří dosahují nejvyššího poměru příznivého hodnocení, a to díky zařazení vyššího počtu druhů ohrožených především v západní (tj. výrazně více urbanizované a fragmentované) Evropě.
Podobně jako pro druhy živočichů jsou i u rostlin definovány dílčí (sub)indikátory pro systematické skupiny sledovaných rostlin – cévnaté a bezcévné. V případě rostlin bezcévných (mezi evropsky významnými druhy jsou lišejníky a mechorosty) se nejvýrazněji projevuje malá prozkoumanost skupiny (vysoký podíl v kategorii „neznámých"), zvláště v porovnání s rostlinami cévnatými s dlouhou tradicí výzkumu. U nich je naopak zřetelná situace třetinového podílu druhů ve stavu nepříznivém, a to i přes dlouhodobou péči orgánů ochrany přírody o zvláště chráněné druhy rostlin a jejich stanoviště.
Stav druhů živočichů a rostlin významných pro Evropské společenství je z **mezinárodního hlediska** možné srovnávat na několika úrovních. Na úrovni mezistátní, na úrovni biogeografických oblastí, popřípadě na celoevropské úrovni. Stav evropsky významných druhů živočichů a rostlin v ČR odráží celoevropský trend a je z hlediska výsledků na této úrovni průměrný.
Strategickým a politickým záměrem ES je udržet složky přírodního prostředí v příznivém stavu (definovaném směrnicí o stanovištích – Směrnice Rady 92/43/EHS z 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť a druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin), popřípadě jejich stav nezhoršit, v ideálním případě zlepšit. Pro sledování hodnocení jsou stanoveny šestileté intervaly, díky kterým bude možné zhodnotit případné trendy a jejich směr.

ZDROJE DAT

- AOPK ČR, Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky
- Hodnotící zpráva o stavu z hlediska ochrany evropsky významných druhů a typů přírodních stanovišť v České republice podle článku 17 směrnice o stanovištích pro Evropskou komisi, červen 2007

ODKAZY NA PODROBNÉ HODNOCENÍ INDIKÁTORU, JEHO METODIKU A DALŠÍ INFORMACE

CENIA, přehled klíčových indikátorů
http://indikatory.cenia.cz (http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1602)

Monitoring podle směrnice o stanovištích 92/43/EHS a směrnice o ptácích 79/409/EHS
http://www.biomonitoring.cz

SEBI 2010 – Rozpracování indikátorů ochrany přírody na úrovni EU – popis metodiky
http://reports.eea.europa.eu/technical_report_2007_11/en

[1] *Podle stavu evropsky významných druhů rostlin a živočichů lze hodnotit i celkový stav druhů rostlin a živočichů ČR i přesto, že se indikátor zabývá pouze evropsky významnými druhy. Stejné hodnocení stavu přírodních stanovišť na národní úrovni nelze aplikovat z důvodu neexistence takového indikátoru.*